

ЭНЦИКЛОПЕДИЯ

Намулуунун хаһыата 1935 сыл алтынньы 5 күнүгэр төрүттэнитэ

2001 с.
Атырдыах ыйын
21
күнэ
оптуорунньук
№ 95 (89138)

Нам улууһун муньабын IX-с сессиятыгар

НАМНААҔЫ ИСТОРИКО-ЭТНОГРАФИЧЕСКАЯ МУЗЕЙГА П.И. СИВЦЕВ ААТЫН ИНЭРЭР ТУҔУНАН

Улууһаагы ветераннар сэбиэтэрин, культура отделын уонна музей үлэһитэрин туруорсууларын өйөөн, Аҕа дойду улуу сэриитин кыттыылааҕа, Нам улууһун бочуоттаах гражданина, Намнааҕы историко-этнографическай музейы төрүттээбит Сивцев Петр Иннокентьевич аатын үйэтитэр инниттэн «Саха Республикатын административнай-территориальной тутулуун туһунан» Саха Республикатын сокуонун 13-с ыстатыйатын 5 пуунугар олохторун улуус Муньаҕа быһаарда:

1. Намнааҕы историко-этнографическай музейга П.И. Сивцев аатын ингэрэргэ уонна «Намнааҕы П.И. Сивцев аатынан историко-этнографическай музей» дьин уларытан ааттыырга.
2. Улуус дьаһалтатын культурага отдела бу уураахха сөп түбэһинэрэн историко-этнографическай музей анал бэлиэлэрин (вывескаларын, бэчээттэрин) о.д.а. докумуоннарын уларытан онороругар.
3. Уураах ылыныллыбыт күнүттэн күүһүгэр киирэр уонна олохтоох маассабын информация средстволарын бөгүө иһитиннэриигэ таһаарыллар.
4. Уураах туолуутун контуруолун улуус Муньаҕына наукаҕа, үөрэхтэрингэ уонна ылчат политикатыгар бастайааннай комиссиятыгар (предс. Попов Р.Г.) сүктэрэргэ.

Улуус Муньаҕына председателэ
Н.Н. БАИШЕВ
2001 сыл, атырдыах ыйын 13 күнэ

УЛУУС МУНЬАҔЫН КИРИЭС-КЫТЫЛЛААҔЫ 4 №-ДЭЭХ БЫҔАРДЫЫР УОКУРУКТАН ДЕПУТАТА А.С. МАТВЕЕВА БОЛОМУОЧУЙАТЫН ТОХТОТОР ТУҔУНАН

Саха Республикатын «Улууһаагы, куораттаагы муньахтарын депутатын статуһун туһунан» сокуонун 4-с ыстатыйатыгар сөп түбэһинэрэн улуус Муньаҕа уураар:

1. Улуус таһыгар дьиз кэргэн балаһыанньатынан тахсарынан тус сайабыллыаһыгар олохторун 4 №-дээх Кириэс-Кытыллааҕы быҔардыыр уокуруктан депутат Матвеева Агафья Семеновна депутатскай боломуочуйатын бөддьүөн иннинэ тохтоорго.
2. Территориальной комиссияны 4 №-дээх Кириэс-Кытыллааҕы быҔардыыр уокурук туораабыт депутатын онугар Саха Республикатын «Государственной былаас олохтоох бэрэстэбиитэллээх органнын депутатын уонна олохтоох дьаһалтала баһылыктарын быҔардыыр туһунан» сокуонун 43 ыстатыйатыгар олохторун улуус муньаҕына туһааннаах уокурукка депутатын быҔарынан аныгыгар уонна тэрийэн ыҔтарыгар.

Улуус Муньаҕына председателэ Н.Н. БАИШЕВ
2001 сыл, атырдыах ыйын 13 күнэ

НАМ УЛУУҔУГАР 2001 СЫЛ БАСТАКЫ АҔАРЫГАР ДОХУОТТАР УОННА ОРОСКУОТТАР СМЕТАЛАРЫН ТОЛОРУУ ТҮМҮКТЭРИН ТУҔУНАН

Саха Республикатын үпкэ министерствотын Нам улууһугар финансовай-казначейскай управлениетын начальнигы Аргунова П.И. «Нам улууһугар 2001 с. бастакы аҔарыгар дохуоттар уонна ороскуоттар сметаларын толоруу түмүктэрин туһунан» информациятын истэн уонна дүүллэһэн баран улуус Муньаҕа бэлиэтир: 2001 с. улуус дохуоттарга уонна ороскуоттарга сметалара улуус Муньаҕына 115 мөл. 735,2 тыһ. солк. бигэрэммит, ол иһигэр тус бэйэ сыһарылыбыт дохуоттара 11 мөл. 158,3 тыһ. солк., республиканскай бюджеттан дотациялар 104 мөл. 576,9 тыһ. солк.

Улуус сметатынан бастакы кварталга дохуоттарга ылыныллыбыт былаан 108,1% (сыллааҕы былаантан 51,3%), нолуоктартан дохуот 109,5% толоруллубут. Физическай сирэйдэр дохуоттарынан нолуоктар 135,9%, барыстан нолуоктар 172,4%, лицензионнай уонна регистрационнай хомуурдар, атыһыттан нолуоктар, гос. пощилналар уонна олохтоох нолуоктар уонна хомуурдар аҔары толоруллубуттар. Соҕнонуллубут дохуоттан биир кэлим нолуокка - 59,9%, хамсаабат баайга - 52,7% былааннар ситэри толбатылар, айылҕа ресурсаларын туһаныыга төлөбүрдэртэн үп киирбэтэ. 2001 с. нолуок политикатын туһунан сокуон быһыһытынан Намнааҕы улус-Поҕа бэриллибит чөлгэтии учуоттамматтар.

Сыл бастакы аҔарыгар нолуоктартан таһынан үп киириитин былаана 103,1%, сиргэ аренднай төлөбүртэн былаан 30,2%-на тэннэспит. Инньэ ҕынан 2001 с. от ыйын 1 күнүгэр бюджет бары таһымнарыгар иэс-күүс 7 мөл. 355 тыһ. солк. тэннэстэ. Республиканскай бюджеттан киирбит дотациялар 31 мөл. 19,5 тыһ. солк. буолла, былаан 49 мөл. 151,1 тыһ. солк. этэ, ол эбэтэр 18 мөл. 131,6 тыһ. солк. ситэри бэриллибэтэ.

- Үөһэ этиллибиккэ олохторун улуус Муньаҕа уураар:
1. 2001 с. бастакы аҔарыгар Нам улууһун дохуоттарга уонна ороскуоттарга сметатын толоруу түмүктэрин сибидиэнньэҕэ ыларга.
 2. Улуус дохуоттарга уонна ороскуоттарга сметатын ороскуоттуур чааһыгар чуолкайдааһыны киллэрэргэ:
 - дохуоттар былааннарын күүтүллэр аҔары толоруу сууматын 300 тыһ. солк. эдэр специлистары үрэттиигэ туһаайарга.
 3. Улуус дьаһалтатын бастайааннай үлэлиир бюджетнай комиссиятын (предс. Дьяконов А.Н.) эбээһинэстииргэ:
 - нэһиликтэр дьаһалтала физическай сирэйдэр хамсаабат баайдарыттан уонна сир нолуоктарыттан хомуурдарыгар өрүүтүн контуруол тэрийэригэр.
 4. Улуус Муньаҕына бюджетнай-экономическай политикатыгар бастайааннай комиссиятыгар предс. (Федоров К.И.) сорууарга:
 - 2001 с. балаһан ыйын 1 күнүгэр диэри Нам улууһун сиргэ комитетыгар сир нолуогуттан уонна аренднай төлөбүртөн киирбит үбү аналлынан туһаныыга уонна улуус Муньаҕына 29.05.01 с. 5-6 №-дээх «Правопорядок» программаны бигэрэтии туһунан» уурааҕын туолуутугар тематическай бэрэбиэркэни ыҔтарыгар.
 5. Улуус Муньаҕына учараттаах сессиятыгар улууска нолуоктартан хомуур былаанын толоруу туһунан РФ нолуоктарга уонна хомуурдарга министерствотын Нам улууһунаагы инспекциятын (Гуляева И.Н.) информациятын истэргэ.
 6. Бу уураах туолуутун контуруолун бюджетнай-экономическай политикага бастайааннай комиссияга (предс. Федоров К.И.) сүктэрэргэ.

Улуус Муньаҕына председателэ Н.Н. БАИШЕВ
2001 с., атырдыах ыйын 13 күнэ

Ленскэй куораттан

биһиги общественной корреспондентымт Эрчим БАҔЫЛ сүрүйэр

«НАҔАА ҮЧҮГЭЙДИК ҮЛЭЛИИЛЭР» ДИЭН ХАЙҔЫЫЛААР

Уол оҕо төрөөн, онно-манна тийиэн-түгэнэн, аны Ленскэйдиир буоллум. «Уйгу» дьин хааччахтаммыт эпизитинэстээх тэрилтэни кытта дуоҕабардаһан, дьиз тутта, Ленскэйгэ көмөлөһө, баҔар табылынааһына, бэйэбит матырыһаалынай балаһыанньабытын тупсара онуо буолан, издээн хаарыйыт куоратыгар аттанныбыт. Суолбутугар табыллыбакка, сорохпуг — түөрт киһи эрдэ «Метеорынан» барда.

Биһиги маспытын, массыынабытын борохуокка тизийэн, икки киһибитин онон ыттыбыт. Төрдүө хаалан, нэдиэлэни быһа күүтэн, атырдыах ыйын 7 күнүгэр, дьэ эмиз «Метеорынан» Ленскэй диэки тэптэрдибит. Кэлэн иһэн, Лена остоолболорун көрөн дуохуйдубут. Ол эрээри онтубут умайа турар буолан хомотто. Баар-суох айылҕабыт кэрэ көстүүтүн харыстаабаппыт сүрэ бэрт эбит.

Өлүөхүмэҕэ хонон, улуу эбэбит күүһүн, кыаһын, кыһырбытын көрдөрбүт куоратыгар үктэннибит. Сүүстэ истибиттээҕэр биирдэ көрбүт ордук дьин сөпкө да этэллэр эбит. Тэлэбиэсэринэн, араадыһыанан сымнаата соҕус кэпсииллэрин манна көрөн итэҕэйдибит. Биэрэккэ тахсаппытын кытта ингэл-таннал, тизэрэ-маара түспүт дьизэлэр кестө түстүлэр. Маннайгы көрөсүбүт киһибит «сухой сокуон» диэбит сирдэригэр холуочук буолан соһутта.

Массыынанан баран иһэн, алдынан, туһаттан тахсыбыт дьизэлэрин таһыгар санаа-оноо буолан олохтор дьону аһына көрөбүт. «Мин дьизэм — мин кириэппэһим» диир манна олуона буолла. Куорат мас дьизэтэ барыта адьаммыт быһыылаах. Хас уһаайба аайы сорох дьиз, гараж үрдүгэр, сорох дьиз сыҕарынан, уһаайба атын өттүгэр тизэрэ-маары баран тураллар. Өрөмүөннээн киһи хайдах да кыайбат балаһыанньата. Маннай көрбүт дьон улаханньык салынныбыт.

Биһигини көрсүбүт Нам улууһун баһылыгы солбуйааччы И. А. Васильев уонна Нам бэрэстэбиитэлэ С. С. Ильин Таежнай уулуссага базаланар сирбитин ыйан биэрдилэр. Маспытын түүнү быһа сүөкээн бүтэрдибит. Сарсыныгар соҕуруу барыт дьон гаражтары онгостон, онно тохтуур буоллубут. Бэрт үчүгэйдик олохон издэйдит дьон быһыылаах. Дьизэлэрэ акылаатыттан миэтэрэ курдук сыҕарыан, ингэйэн турар. Баанньык-

тара оуордарын үрдүгэр тахсыбыт. Гаражтара бетонунан кутуу буолан тулуспахтаабыт.

Таһараа ыалбыт дьизэтин көтүрөн сытыарар. Баанньыгы уу илдэ барыт, ол онугар улахан баҔайы ампаары бааһынатыгар аҕалан олордубут. Тула көрдөххүнэ, барыта алдыаммыт дьизэлэр, издээн кестүү.

Биһиги биригээдэбит чааһынай дьонго тутар буолла. Онтубут ханна көстөрүнэн. Бартыбыла да суох буоллар тос соҕус дуоһунастаах биригээдиир дуома буолан, чугастаагы уулуссалары кэрийдим.

Биир ыалга киирбитим — хоспоххо олоролор эбит. Дьизэлэрин бетон акылааттан туура тардан, олох да илдэ баран хаалбыт. Хаһаайын суох, балыкты барыт. Хаһаайка тугу да билбэт, кэллээгинэ акылаат кутуохтаах этэ диир. Дьэ, ыксаабат дьон буолан биердилэр. Иккис сиргэ сылдыһытым — гаражтарыгар олоролор. Барытын хомуйбуттар. Миэтэрэ үрдүктээх фундамент куттардактарына, биридэ дьиз онортороум диир. Хас да сиргэ сырыттым да, итинник хартыына.

Ол иһин «Уйгулар» бэрэстэбиитэллэринэн Н. Егоровтыын «Чанчык» дьин сиргэ бара сырыттыбыт. Ойууру солоон, сана бөһүөлөк тутуула турар. Үөт тардылла илик. Элбөх сана тутуу баран эрэр. Бүппүт дьиз көстүбэт. Биһиги сир көрдөөн көрдүбүт да, мэллйдибит.

Өлөөннөр бэс маһынан акылаат түһэрэ сылдыбаллар. Манна тиит мас дефицит эбит.

Нам бэрэстэбиитэлэ С. Ильин олохтор сирбититтэн тэйиччи соҕус биир акылаата кутуллубут дьизини булан биэрэрдэ. Онно үлэлиир буоллубут. Уһаайбалара кыараҕас баҔайы, 6 эрэ суотай. Ол-бу тутуулар, оуруоттара мээһэйдилэр. Дьиз эрэ онно баар, онон үлэлииргэ ыарахаттардаах буолар. Таһынаагы ыаллара хантан сылдыбарытын ыйыталаста. Намнарбытын истэн, үөрдэ аҕай. «Наһаа үчүгэйдик үлэлиилэр» дьин хайгыыр.

Уопсайынан хас да киһиттэн иһиттибит намнар үлэһитэрин туһунан. Истиэххэ кэрэ. Быһа холоон биһиги улустан 100-чэкэ киһи баар үһү. Партизантан Иван Яковлев 4 киһилээх биригээдэтэ бу ый саҕатыгар кэлбит уонна хайы-үйэ икки мэндизмэннээх дьиз көндөйүн бүтэрибит. Түргэнник, хаачыстыбалаах-

тык онорбуттарын көрөн, Ленскэй ыксаллаах быһыыгамайгыга тойоно бэйэтин дьизэтин туттарар буолбут. Билигин акылаатын кута сылдыбаллар. Ити курдук Мальцев, Янков, Сивцев биригээдэлэрэ үчүгэй үлэлээһинэн аатыраллар.

Хатырыктан дьонноро манна үлэлиир уолаттарыгар сурук ыппыттар да, аадырыһа били «Дэриэбинэ» эһэбэр» диэбит курдук, «Ленскэйгэ уолбар» диэх курдук этэ. Ону булан тиксэриэ суох эбиппин, хата «Нам» тэлээр-адьыа кииниттэн бэйэлэрэ этэллэринэн Маайыстаах Бааска буллараах буоллулар. Бу эдэр, аламаҕай оҕолор Намтан кэлбит биригээдэлэри видеонан уһула сылдыбаллар.

Айылҕа алдыаппыт куоратын чөлүгэр түһэриигэ урукку Советскай Союз омуга барыта мустубут быһыылаах... Хара омуртар, Орто Азиялар үксүн бетон үлэтин толоролор. Кавказтар кырааска, өрөмүөн үлэтигэр сылдыбаллар. Мас өттүгэр — сахалар.

Дьэ, аны биригээдэм дьонун билиһиннэриим.

Хатырыктан суоппарбыт Петр Шадрин, туттан-хаптан уол оҕото Данил Семенов уонна мин, кырдыаҕастара. Намтан мас маастардара Ньургун, Архип Семеновтар, Григорий Захаров, «Уйгу» ХЭТ үлэһиттэрэ Александр Сандулин, Кэскил Попов, Ньургун Москвитин. Бары да үлэни ас баар буоллаһына кыайыах дьон. Оттон аспытын «Уйгу» ХЭТ тойоно В. И. Сивцев хас грамыгар дылы суоттаан атыылаһан, булан-талан биэрбитин борохуотунан тизийэн аҕалыһыт. Онон үлэ да баар буолар иһи дьин эрэллээхпит.

Ленскэйгэ ас чааһа ыарахана сүрдээх. Билэрдии эттэххэ, эт сыаната 100-150 солк., халбаһы 105-170 солк., мас арыһа 37 солк., рама 34 солк., килиэп 10 солк. 50 харчы, утах 20 солк. 20 харчы. Таһас-сап Дьокуускайы кытта улахан араастаһыта суох. Аймахтарыт кытайдар ырыһаакка буолунайдар. Атытутуу бөҕө.

Дьэ, итинник Ленскэйгэ кэлэн, үс хонукка билбитим-көрбүтүм, истибитим.

Биһиги үлэбитин саҕалааһыт, уолаттар дьиз акылаатын кутан бүтэрдилэр, биир дьизэ икки эргиири онордубут. Үлэ син барыах курдук. Арай кэлиэспиттэн тохтуутохтуу кэлэн түһэ турар ардах мээһидиһи.

Чэ, итинник.

Дорогой Владимир Михайлович, с большим прискорбием узнал о кончине Вашей любимой супруги **НИКИТИНОЙ Валентины Максимовны** и выражаю Вам глубокое соболезнование. В этот трудный час прошу Вас быть мужественным. Скорблю вместе с Вами.

Президент Республики Саха М.Е. Николаев

Уважаемый Владимир Михайлович! От имени РПОО «Конгресс Якутии» и от себя лично выражаю искреннее соболезнование Вам и всем Вашим близким по поводу кончины Вашей любимой супруги **НИКИТИНОЙ Валентины Максимовны**.

Крепитесь, мужайтесь. Пусть земля ей будет пухом.
С уважением Александр Ким-Кимэн, председатель РПОО «Конгресс Якутии»

Атырдык бийин ортогугар улуус кырдыагастарын Ытык сүбэтин бастакы мунньага ытытылган. Онно Ытык сүбэ 30 чилинниттэн 20-тэ кэлбит. Дьаһалта баһылыгы солбуһааччы Н.Х. Горохов, улуус Мунньадын председатели Н.Н. Баишев, үөрэх улуустаагы управлениетын үлэһиттэрэ, нэһиликтэр баһылыктара, оскуолалар директордара, ыгырыылаахтар кытыннылар.

Мунньахха кэлбиттэр икки боппуруоһу дүүллэстилэр. Бастакытын, ыччаты иитиини-үөрэтиини дүүрөлөһөн бириккэн процесс оноруну ситиһи. Иккиннин, Намнаагы педколледжка И.Е. Винокуров аатын ингэриини туруорсуу.

Бастакы боппуруос сунньунан дакылааты Ытык сүбэ уонна президиум чилиэнэ, пед. үлэ ветерана И.С. Гаврильев онордо. Кини бийылгы выпускниктартан 180 оҕо үрдүк үөрэххэ кирибитин, 2600-тэн тахса оҕо сайынгы лааһары сыһыамытын, оскуолалар өрөмүөннэрэ бытааннарын, Затон, Хамафатта, Көбөкөн оскуолаларын котельнайдар ситэ өрөмүөннээн илтиктэрин, үгүс оскуолаларга испиэскэ, кырааска тийибитин, улуус түөрт оскуолаларыгар баччаанга диэри директордар анана илтиктэрин, улуус үрдүнэн 222 оҕо араас лааһардарга сыһыамыттарын

иитиннэрлэ. Үөрэнэччилэр ортолоругар арыгылааһын, бэрээдэги кэһии, уруу элбээбит. 65 оҕо милицияга учуокка турар, кинилэртэн 6 кыыс. 9 үөрэнэччилгэ холуобунай дьыала тэриллэбит. 40 оҕо уруу иһин мизэрэлэммит, 8 дьизиттэн күрээбит. Итилэр тустарынан дакылаакка этилиннэ.

Ыччаты иитиигэ-үөрэтигэ үгүс итэҕэстэр, кыайан быһаарыллыбатах боппуруостар баалларыгар мунньах кыттылаахтара бэйэлэрин санааларын атастаһалларыгар ыгырыды.

Кэпсэтиигэ 15 киһи тыл эттэ. Кинилэр үгүс ыччат иллэн кэмгэр, ордук Нам с., үлээн хааччылыбатын, кыһынгы кэмгэ спордунан дьарыктанарыгар усулуобуйа суоһун, урукку пионер, комсомол тэрилтэлэрэ эстэннэр, билигин соҕотох үлэһиттээх ыччат отдела спортивнай секцияларга, куруһуоктарга, интэриэстэринэн көлөхтөргө ыччаты түмэр кыаҕа суоһун, культура тэрилтэлэрэ, оҕо түөлбөгө ыччаттан ыраах туралларын, оҕо түөлбөтүгэр 20-чэ киһи үлэһит шгатын улуус оскуолаларыгар түнүтөн, оҕолор ортолоругар итэҕэ-үөрэтэр үлэһит күүһүрдүрүүрүгү, оскуолаларга үөрэнэччилэри сүрүнүүр спортивнай секциялар, предметтарын куруһуоктар сэбиэскэй саһанаары курдук кыайан ытытыллыбата-

тарын, тэрилтэлэр, төрөппүттэр оҕону иитиигэ актыбынайдык кыттыбаттарын, сорох төрөппүт оҕотунун ханна сыйдыарын, туһунан дьарыктанарын билэччилгэ эрэ наар оҕотун көмүскөһэрин, телевидениегэ үксэ өлөрсүүлээх, охсуһуула-

аһиыл 370 сыла бэлиэтэниэхтээх. Онон сибээстээн аны сайын Дьокуускайга киин улуустар үбүлүүдээх ыһахтара тэриллэхтээх. Ону туһунан II Хомустаахха Буоһун уҕаастагар нууччалар аан бастаан тохтоон 10-ча сыл олоһорбут миэстэлэригэр

успутугар бааллар. Итинник дьону улуус киинигэр дьинэн хааччыһын туран үлэһитиэхха. Холубура, I Хомустаахха «Мичээр» оҕо үгүһүтүн народнай ансамбл аҕаһар турда. Кини салайааччыга Александр Окоемов Партизанга эмиэ үгүһү ансамблын тэрийдэ. Итинник дьону кииник туһанаахха. Оҕо олоһор сиринэн итэҕэ-үөрэтэр үлэни күүһүрдүөххэ. Онуоха нэһиликтэр дьаһалталара, оскуолалар директордара, участковайдар, төрөппүттэр биригэ былааннаахтык уонна утумнаахтык үлэһиттэрин ситиһиэххэ. Саастарын ситэ илик оҕолор комиссияларын туһанаахха. Армияҕа барар ыччат 70-80 бырыһыана доубууһаҕынан сыйыыллар. Ити оскуолаларга ыччатытхаан өттүнэн иити, эрчийи итэҕэһин көрдөрөр. Итини туоратар дьаһаллары үөрэх улуустаагы управлениета суһаллык ыһыһахтаах Нэһиликтэргэ Ытык сүбэлэри тэрийэр наада.

Аныгы киһи итэҕэлэ суох буолла. Киһи итэҕэллээх, инникитэ эрэллээх уонна дьону-сир-сэргэтигэр, төрөбүт дойдутугар таптаһааччы эр буоллаҕына олох ыарахаттарыттан чарҕыйбат уонна таба суолу тутуһар. Сорох ыччат төрөппүт истиг тыһын-өһүн, киһи сылааһын билбэккэ улаатар. Итинник оҕолор куһаҥан дьаһалыкка түргэнник ылларыахтарын,

олох хараҥа суолун тутуһуохтарын сөп. Итини суох онорууга урукку өттүгөр таһаар үөрэҕэ сүрүн оруулаах буолара. Нам улууһугар революция иннинэ 8 таһаар дьизэтэ, ол иһингэр Нам с. икки дьизэ бааллар. Олортон улуус киинигэр өр сылларга кулууп, спортивнай саала, библиотека буолан сэбиэскэй да кэмгэ нэһилиһиннээҕэ сулуус-палаабыт таһаар дьизитигэр билигин ыллар олоһоллор. Нам с. таһаар дьизитин тутууга былааннаар. Онно улуус олохтоохторун, тэрилтэлэрин көмөлөрө эрэйиллэр. Итилэр тустарынан кэпсэтиигэ кыттыгыттар эҕитилэр.

Намнаагы педколледжка И.Е. Винокуров аатын ингэриини туһунан информацияны И.З. Кривошапкин онордо.

Саха сирин онорумтуолаах күүстэрин, литератураны уонна искусствону сайыннарыыга, сэри сылларыгар нэһилиһиннэни хоргуулан өлүүттөн быһаһаһынга ыһытты үлэтин болгомтово ылан, педколледжка И.Е. Винокуров аатын ингэргэ аналлаах суругу Ытык сүбэ чилиэннэрэ биир санаанан өйөөтүлэр, суругу улуус Мунньаҕар уонна баһылыкка аадырыстаатылар. Кэпсэтиигэ М.В. Петрова, В.А. Колесов, Н.Н. Баишев санааларын эттилэр. Дүүллэһилибит боппуруостарга уураахтар ыһыһыһылар.

В. СЫРОМЯТНИКОВ

Кырдыагастан — сүбэтин
УЛУУС ЫТЫК СҮБЭТИН БАСТАКЫ МУНЬАҔА

ах, алдытылаах, араас быдыр, куһаҥанга эрэ үөрэтэр киһилэр көрдөрүллэлэрин, эмиэ итинник ис хоһоонноох хаһыаттар, киһигэлэр, сурунааллар оҕолору булжуйалларын бэлиэтээтилэр.

Хамафатта оҕо тэрилтэлэрин итигинэн хааччылар, докумуона, хаһаайына суох киһи котельнай баччаанга диэри кыайан өрөмүөннэмээккэ тэрилтэттэн тэрилтэ «футболга» сылдыр. Аны күһүн оҕо саада, оскуолалар үлэлэрэ кутталламыт, онно улуус дьаһалтата суһал быһаарыта наада буолбут. Ыччаты патриотическай туһунан иитиигэ история улахан суолтаах. Улууспугар сахалар нуучча государствотугар холбоспугтара

туруоруллубут обелиһи ситэри онорорго туттулуохтаах үбү туруорсар наада.

Ыччат ортогугар итэҕэ үлэ ирдэбилгэ ырааһын эппиэттээбэт. Кинилэргэ биир дойдулаахтарбыт Максим Аммосов, Илья Винокуров о.д. чулуу дьоннорбут учуонайдар, художниктар, артыыстар, спортсменнар олохторун, үлэлэрин кыайан билиһиннэрбэспит.

Улуус киинигэр ыччат эстетическай киини тутуохха. Улууска арыгы олус элбэхтик атыһылар. Ыччаттарбыт үлэлэрэ суох, иллэн бириэмэлэрэ элбэх. Кинилэргэ культурунайдык сыһыанар сир көстүбэт. Ыччаттары бэйэлэригэр тардар, көбүлүүр талааннаах дьон биһиги улу-

Сир-туом
САХАНЫ ТАПТААХТЫҔАР ТЭҕЭТЭР

Кыһырымтаҕай буолуу аныгы үйэҕэ олох нуормата буолан эрэр дуу дьон сабаҕалыахха эрэ сөп. Аан дойду сэриилэрэ, дьизэ кэргэн иһинээҕи айдаан барыта доҕор-доҕорго тулуур суобуттан тахсар. Ааспыт үйэҕэ омук омугу утары туруута үгүс этэ. Демократическай суолу тутуһа сатаабытты 10 сылтан орто, бу кэмгэ «кавказ омук киһитигэр» хара күлүк түһэрилиннэ. Бандыт барыта кавказец буолбатах, бэл диэтэр, бэйэбит дьоммут, сахалар, эмиэ онон дьарыгыраллара баар суол. Бандыттааһын омугуттан тутулууга суох. Быһбар кэмэ чугаһаата да национальнай боппуроспут күөрэйэн тахсар. Дьэ ким кими кыайар эбитий диэн буолар: нуучча дуу, саха дуу диэн. Былааска нуучча кэллэринэ сахаларбыт туһугар оччо-бачча кыһалыа суоҕа диэн сир сиксигинэн санаа иһиллэр. Атын норуоту тулуйбат буолуу, өстүүү итинник кыраттан тахсар. Атын санааны, итэҕэли, үгэстэри тутуһар киһини тулуйбат буолуу өлөрсүүлэри, иэстэһиилэри, араас политическай утары турууну үөскэтэр чакчы. Ону таһаарбат инниттэн тулуурдаах буолууга итэҕэр аналлаах программа оҕоһулуллубут, ол туһунан «Труд» хаһыат бийылгы 139 №-гэр баар «Будем взаимно толеранты» ыстатыйага суруллубут.

Россия нэһилиһиннэтин 30% цыганнары, чеченнэри, азербайджаннары сөбүлээбэттэр, биричинилэрин билэ да сатааттар эбит, ону ВЦИОМ ыһытты социологическай цинчийилэрэ туоһулууллар. Ааспыт 90-с сылларга омук омугу, конфессия конфессияны тулуйбат буолуулар биллэрдик кытаатан испит, маһыаха былаас туораан бизрэн көрөөчү оруолун толорон кэллэ. Бу боппуруос үрдүк государственнай таһымга көрүлүүтэ правительствону В.В. Путин салайаһаһыттан саһаламмыт, киһи тулуурдаах буолууга итэҕэр Бүтүн Россиятаагы программаны онороллоругар ыһан-кэрдэн бизрбит.

Программа бэйэтэ стратегическай суолталаах. Манна үөрэх бары тэрилтэлэригэр анал программалары бэлэмнээһин, дьизэ кэргэттэргэ анаан консультированияны олоххо киллэриин, обществова балаһыанһа кытаатытын чаастатык цинчийин, социальная конфликттар содулларын уонна кутталлаах суоллары ана-

лы куһаҥаны онорботохторо. «Өлөрүмэ», «Көрсүүлэһимэ», «Аҕалаах ийэһи ытыгылаа», «Чугастаагы киһиг кэргэнигэр да, дьизитигэр да, баһынаһыгар да, кулутугар да, кулут дьахтарыгар да, огуһугар да, өсүлүгэр да, туох баарыгар барытыгар ымсырыма» диэн кэрэ бэйэлээх тыллар оҕону үчүгэйгэ эрэ итэҕэр аналлаахтар. Арай биридэ Иисус Киристизэс эппит: «Мин эһигини таптаабытым курдук бэйэ-бэйэбитин таптаан. Бэйэбит икки ардыгытыгар таптал баар буоллаҕына, оччобуна мин үөрэнэччилэrim буолалларын билиэхтэрэ», — диэн (Иоантан Евангелие 13 баһын 34-35 хоһоонноро). «Бу баар Мин Кэс Тылым - диер киһи. - Бэйэ-бэйэбитин мин эһигини таптаабытым курдук таптаан. Киһи олоһун доҕотторун туһугар толук уураһыттан ордук улахан таптал суох», — бу тыллар эмиэ үөһэ ахтыллыбыт Иоантан Үгүө Сурах (Евангелие) 15-с баһын 12-13 хоһоонноругар суруллубуттар. Манна дьонго барытыгар сырдык таптал туһунан кэпсэһэр. Киһи киһини таптаабат буоллаҕына өр буолбат, олоҕо алдыанар, ньиэрбэтэ баранар, дууһата уоскуйбат. Арай дьиннээх тапталынан илгийэ тыһан эрэ киһи чакчы дьоллоох. Таптыыр эрэ киһи кырбаабат, өлөрбөт, төттөрүтүн киһиэхэ көмөлөһө сатыыр. Уруу, көрсүүлэһии, аҕалаах ийэни ытыгылаабат буолуу барыта дьонго дьиннээх таптал өйдөбүлүн утараллар.

Христианство кутталлааһын саха айылҕатын утарарын туһунан санаа-оноо балайда үгүстүк иһиллэр. Дьиннээх христианство саханы утарбат, симэлиппэт, дууһатын байытар, өйү-санаатын тунсарар диэхпин баһарабын. Күн бүгүн христианство араас омук дьонугар бэрт үгүс үчүгэйи аҕалла диэтэхпинэ сымыйа буолбата буолуо. Бу нуучча эрэ итэҕэлэ буолбатах, үгүс дьон сүрээҕэр ылыммыт тыһынаах итэҕэллэрэ диэхпин баһарабын. Холубура, 1998 с. Турцияга тахсыбыт «Его Имя - Любовь» диэн кинигэҕэ эмиэ итинник ааттаах кэпсээн баар, онтон быһа тардан ылым: «Моя мечта исполнилась: Бог дал мне чудесную гиену - туркменку, такую же, как я, последовательницу Исы (арабар), кавказ норуоттара Иисус Киристизэни Иса дииллэр - К.Ч.) Иса, войдя в наши сердца, не изменил нашей

культуры или национальности. Наоборот, мы стали гораздо больше туркменами, чем были прежде. Никогда раньше мы не испытывали такой огромной любви к своему родному народу, стране, как теперь, когда в нашем сердце живет Святой Дух (сахалы Айыы Тыһына - К.Ч.). Мы поняли свою ответственность за происходящее вокруг нас, перестали винить других в проблемах нашей жизни. Бог открыл нам, что святой, богобоязненной жизнью, честным трудом и молитвами к Богу, мы сможем сделать нашу жизнь совершенно иной: светлой, радостной, счастливой и полноценной» — диэн. Онон, христианство туркмен ыһын өссө ордук туркменнарын онорбут буоллаҕына саханы биллэрдик сахатыра чуолкай. Бэйэтин норуотун таптаабат эрэ киһи атын омуктары утары туруон сөп. Иникинэн сахабыт норуота үгүс омуктардын аалсыһара саарбаҕаламмыт, ол аайы өстүүһэ сырыттаһытына бүтүһэпит ол.

Биһиги олоһор сирбитигэр үгүс омук дьонно кэлиитэ Таһаара баһатын хоту буоллаҕа. Кинилэртэн ким эрэ бэйэтин оҕолорун, аймахтарын сэрииттэн саһыараары, оттон ким эрэ бэйэтин дойдутугар үлэ булбакка айаһын ииттинэр кыаҕа суобуттан биһиэхэ кэлэн олохсуйан эрдэхтэрэ. Өскөтүн биһиги киһилэри таптаан иллээхтик олоһо сатыыр буоллаһытына эрэ сахабыт дьонно үүнэр-сайдар кыахтаах. Үйэлэри аһан биһиэхэ диэри тийбит Библия Былыргы Кэс Тылым Тахсыы (Исход) кинигэтин 22 баһын 23 хоһоонугар «Пришельца не притесняй и не угнетай его, ибо вы сами были пришельцами в земле Египетской» диэн суруллар. Биһиги эмиэ ыраах сиртэн кэлбит омукпут, онон сир былдыһарбыт сатаммага буолуо. Өскөтүн мин норуоппун таптыыр буоллаһытына саха дьонно бэйэ-бэйэлэригэр, атын омуктарга алаһаһаһыдык сыһыаннаһалларыгар туох баар күүспүнэн-уохпунан кыһаллыахтааһын, оччобуна эрэ норуотум сайдытыгар бэйэм кылаппын ууруохпун сөп диэн бэрт соҕотох сөптөөх патриотическай санаа хас биридибит өйүгэр-санаатыгар үөскүүр ханнык. Кырдык даһаны, сахабыт дьонно сахабыт норуотун таптаан этимнээхтик өрө сайдарыгар биллэр көмөнү онороллоругар Иисус Киристизэс эрэ көмөлөһүөн сөп.

Кирил ЧЕРЕПАНОВ,
«Знание» общество лектора

Сүһал сигнал
СУОЛ БЭЛИЭЛЭЭХ, АЙАН БЭРЭЭДЭКТЭЭХ БУОЛЛУН
Хайа баһарар суолунан айанньыр транспорт суол бэлиэлэрин көрүөхтээхтэр, тутуһуохтаахтар. Ордук бөһүөлөктөр чугастарыгар уонна ис өттүлэригэр туруоруллубут бэлиэлэр транспорт сырытытын түргэни ыйаллар-кэрдэллэр, дэһ-оһол, быһылаан тахсыбатын сэрэтэллэр.

Итинник бэлиэлэри суолу онорооччулар кэмгэр туруора сатыыллар да мэник-тэбэнт өттө, ардыгар холуочук суоппардар алдыаталлар. Күнүһүн үчүгэй баһаһытык оҕоһулуллубут бэлиэ нөнүө сарсыардатыгар хайыы-үйэ суол икки өттүгэр күөрэ-лаһкы ыһылла сыталлар, түүн ким кэлэн алдыаһыта төрүт биллибэккэ хаалан иһэр. Маны мин санаабар, кизэһитин уонна түүнүн милиция үлэһиттэрэ патруллаан кэрийэн көрөллөрө буоллар биер эмит түгэнгэ бэлиэлэри алдыатааччылары харыларыттан харбыа этилэр. Оччотугар кэһэлтэ буолан соруйан алдыаты аһыһа этэ.

Аны, суол бэлиэлэрин аһары кэбирэх, намчы ғына онороллоро алдыаталларыгар кэбээс буолара саарбаһаһамат. Онон сырыы аайы ороскуоту сүкпэт ғына биридэ модьу-таһа, ханнык да киһи илиитинэн кыайан алдыаһпат ғына бетон остуолба биетэр бөһө-таһа тийт маһынан остуолба туруорар ордук.

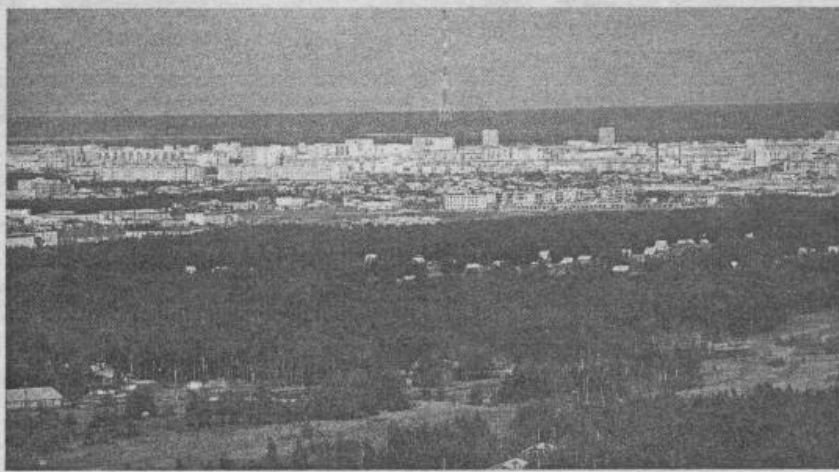
Бу бэлиэтээн көрүүлэрибин учуоттаан суол бэлиэлэрин онорууга уонна хараҥа кэмгэ рьедэлэри ытытыга суһал дьаһал олохтоннобуна араас быһылааннар тахсыһыла лаһа аһыһа этэ.

Григорий КОКОРЕВ,
тыһыл, үлэ ветерана.
Хамафатта

ДЬИЭНИ-УОТУ — ИПОТЕКА ПРОГРАММАТЫН НӨҮГӨ

Хайа багарар киһи куоракка да олордун, тыага да баар буоллун бастакы эрэ санаата туовуй? Биллэн турар иллээх дьизэ кэргэн, үчүгэй үлэ уонна бэйэ бас билэр дьизэ. Тупсарай чааһынай дьизэ, ньири-бааччы квартира - хас биридии киһи саамай тутуох сыаннастара. Аастыт сылахсыннытыгар «Саха Республикатыгар ипотека дьизэ» уот кредиттээһинин программатын бигэргэтиги туһунан» дьизэ республика правительствотун 644 №-дээх уурааҕа ылыныллыбыта. Бу уураахха сөп түбэһиннэрэн «Саха ипотека агентствота» ОАО тэриллэбит. Агентство сүүрүн сорууга республикага ипотека дьизэ уот кредиттээһинин сайыннарыга уонна олоххо киллэриигэ методическай усулуобуйалары тэрийии буолар. Атыннык эттэххэ ипотека дьизэ уот миссията — хас биридии киһи баҕатын, ыра санаатын олоххо киллэ-

Дьокуускай — дьизэ-уотка ыраахан сыаналаах куораттартан биридэстэрэ

ри. Агентство республика правительствотун боломуочунай буоларын быһытынан ипотека программата агардас Дьокуускай куорат олохтоохторун эрэ олоорор усулуобуйаларын тупсарыыга инструмент буолбакка, республика гражданнарын барытын хабыахтаах. Ипотечнай кредит дьизэ бу болдохтоох кэмгэр төннөрөр эбээһинэстээх, кредит быры-

һыанын төлөбүрдээх уонна төннөрөр эбээһинэһи хамнаабат бааһынан мэкитэлиир усулуобуйалаах өр кэмнээх ссуда буолар. Агентство генеральной директора Михаил Мьяриканов санаатынан бииһи республикабыт ипотека дьизэ уот миссията суох уонна дьизэ-уотка көдүүстээх инвестированиета суох олоорор дьизэ проблематын быһаарбат. Онон ипотека дьизэ уот миссията суох олоорор дьизэ проблематын быһаарбат. Онон ипотека дьизэ уот миссията суох олоорор дьизэ проблематын быһаарбат. Онон ипотека дьизэ уот миссията суох олоорор дьизэ проблематын быһаарбат.

кыраай олохтоохторун олоорор усулуобуйаларын тупсарыыга кизгэрүттээх олохтоох инвестиционнай программатын тэрийиигэ төрүөтүнэн буолуохтаах. Бу дьылга республика инвестиционнай бюджетигар «Ипотека» дьизэ строка 22 мөл. 213 тыһ. солк. кээмэйинэн бигэргэтиллибитэ, бу республикага ипотека программатын олоххо киллэриигэ стартовой капиталынан буолар. Программа кыттыылаах квартираны манньк схеманан булар: аан бастаан кини атыылаһахтаах дьизэтин-уотун сыанатын 20 бырыһыанын уу харчылан усунуос быһытынан киллэрэр, ол кэнниттэн урукку, булгуччу приватизацияламмыт квартираны 50 бырыһыаннаах төлөбүр бэрээдэгинэн туруорар, хаалбыт 30 бырыһыаннаах 1 сылтан 5 сылга дьизэ кредит бэриллэр. Клиент бэйэтин кыагыттан көрөн 20 бырыһыаннаах хар-

чынан усунуоһу тутта киллэрэр, бийтэр агентствота арыыйбыт счегулар туһааннаах кэм устата мунньар. Республика улуустарын олохтоохторугар бу схема эмиз манньк моһуоннаах үлэлиир. Республика куораттарыгар квартиралары ураты тупсарайдык (повышенная комфортность) тутулар, оттон улуустарга индивидуальной планировка быһытынан чааһынай дьизэлэр онгоһуллаллар. Холобура, улуус киинин олохтооһо бэйэтин олоорор усулуобуйатын тупсарарга быһаарынан ипотека программатын дьизэ туттарар. Агентство индивидуальной планировкалаах дьизэлэр бырайыактарын көрдөрөр, сана дьизэ-уот бэйэ-туорар сыанатын ааҕар уонна тутууну сүүрүнүүр. Клиент дьизэ сыанатын 20 бырыһыанын харчынан төлөһөр, урукку дьизэтин улуус дьаһалтатыгар 50 бырыһыаннаах төлөбүр быһытынан туттарар уонна хаалбыт 30 бырыһыаннаах 5 сылга дьизэ ипотека кредит ылар. Үгүс дойдугар уонна Россия атын регионнарын дириг экономикай кризистин тахсыыга уопуттара бииһи республикабыт олохтоохторугар улахан интэриэһи үөскөтөр. Үгүс түгүнигэр экономикай сайдыы дьонун инструменынан дьизэ-уотка инвестиция эйгэтигэр реформалар буолаллар. Улу-

устарга ипотека программатын киллэриин нэһилиэнньэ олоорор усулуобуйатын тупсарыыга, модун үп хамнааһынаах дьизэ-уотка инвестиция көдүүстээх систематын онорууга, дьизэ-уотка кредиттээһин уонна инвестиция эйгэтигэр дьайыылаах үп өтгүнэн технологиялары туһаныыга тиздэр. Ипотека республиканскай программата - бу улуустарга кэскиллээх, квалификациялаах кадрдары аҕалыыга уонна олохтооһунга дьонун инструменынан буолар. Үгүс эдэр дьон туспа дьизэлээх уоттаах, хаһаайыстыбалаах буолуохтары баҕараллар, ол эрэри кинилэр агардас улуустарга дьизэ-уот бэриллэтигин тийибэттэр. Ону аһан ипотека программата улуустар дьаһалталаарын өйбүлүнэн агардас олоорор дьизэ проблематын эрэ буолбакка, кадрдар көһөн барыыларын тохтотуоҕа. «Саха ипотека агентствота» ОАО үлэтин сүүрүн ис хоһоонунан хас биридии олоорор усулуобуйатын тупсарыан баалааһы кытта биридиилээн үлэлэһии буолуоҕа. Агентство специалистара республикага ипотека программатын нөҕүгө тус бэйэ дьизэтин, ньири-бааччы квартира туһунан ыра санаа олоххо киириэн сөп дьизэ бигэ итэ-бэллээхтэр. Анна МИХАЙЛОВА

Ааҕааччыга информация

ДЬИЭЗ УОННА АТЫЫЛААҕААЧЧЫ

Олоорор дьизэни, квартираны атыылаһы-атыылаһы киһи олоһун бири саамай дьонун, эппиэттээх хардыыта. Ол иһин барыта чуолкайдик, өйдөнүмтүө тына онгоһуллуохтаах. Ити эрэри ханна халын харчы хамсыыр сиригэр ханан да уурбут-туппут курдук буолбат. Албыннааһын, сүүйгүтэри, балылыы ханна барыай. Ордук ырыынак сыһыаннаһыта түөкүн арааһын үөдүппүтэ. Дьон үйэтин тухары муспут үбүн бири сыһа туттуууттан сүтэрдэһинэ, ыра санаатыттан матыан сөп. Онон дьыаланы ситиһиэх иһинэ ымпыктаан ырытар, сиһилии үөрэтэр наада. Республика киин куоратыгар дьизэ наадыһы ханан да уураабат. Барааччыны кэлээччи ситэрэн биэрэр. Урукку курдук төрөппүттэр өлүлөрүн соһуруу хото ыһпаттар. Кэнники кэмгэ Дьокуускайга устуу ахсаана лаппа эбиллэн, ийэ, аҕа батыһан улуустартан көһөн кэлэр. Кинилэр бэйэлэрин доһуоттарыгар эппиэттиир олоорор сирдэрин булаллар. Наадыһы элбэх буолан, талымаастааһын сөччө бэлиэтэммэт, бэл хаарбах тутуулар кытта бараллар. Куоракка олоорор дьизэлэр манньк оройуоннарга араасар: 17 квартал, Сайсары, аэропорт, 3 лиинийэ, ГРЭС, Кирсобоут, ДСК, көтөр фабриката, рабочай городок, 202 микрооройуон, куорат киинэ. Квартира сыаната ырааһыттан-чуһаһыттан тутулуктан араастаһар. Сыана туругун, төһө ыраабытын, босхоломмут квартира төһөтүн туһунан иһитиннэриини хаһыаттарга, телевизорга рекламаттан, билэр дьонтон ылыахха сөп эрэри толоруута суох. Ордук кэли киһи информацияҕа наадыһа чакчы. Итини учуоттаан уонна бириэмэ ирдэбилгэр эппиэттээн арыһах сылтан бэттэх риэлторскай тэрилтэлэр баар буолулар. «ВДВ-недвижимость» фирма туһааннаах эйгэ 1996 с. балаһан ыйыттан агентство быһытынан үлэлээн барбыта. Номнуо бизе сүл аһан бэйэтин дьыалатын баһылаан уопуттанна. Сүүрүн соруугун дьизэ атыылаһыныҥа, атастаһыыга тиксигиннэрээччи өнгөтүн оноруу буолар. Манна киирэр: атыылаһыыга-атыылаһыныҥа сайаапканы ылыы, хамсаабат баайы кытта сибээстээх бары операцияҕа сөбүлэһиини толору арыаһаһыны, дьизэ приватизациялаһыны, дьизэ, массыына, оборудованиэ сыанатын быһыы, босхо юридическай консультация. Онон тэрилтэ квартираны, даачаны, гараһы атыылаһыан, атыылыан, атастаһыан баҕарар киһиэхэ көрдүүр сууматыгар төрөстөөх варианы булар, докумуоннары толорор, бэрэбиэркэни, дуоҕабары түһэриини онорон биэрэр. Москвага анал академияны бүтэрбит үлэһиттэр кредит, солуок ылааччыга итиннэ сүүрүн фонданы, баай-дуол нолуогар хат сыаналатарга анаан хамсаабат баай сыанатын быһаллар. Фирма сэттэ специална биридиилээн дьону, тэрилтэлэри кытта үлэлэһэр, куорат атын риэлторскай хампааньыларыттан ордуга дьизэ коллектив сахалыы саныгар буолан, улуустартан кэлбит дьонно өйдөнүмтүө тына барытын быһаарарга дулуһар. Өнгө сыаната түһэн тариф бигэ, клиент хаһыс да сырытыгар чэпчэтии көрүллэрэ төһүү буолар. Сорох риэлтордарга тэннээтэххэ квартира сыанатын бырыһыан туппаттар. Ол курдук мас дьизэлэргэ өнгө иһин 1800 солк., таас дьизэ 2,5 тыһ. солк. төлөнөр. Сирдээх хамсаабат баайга өнгө суумата арыый эбиллэр. — Бу сыллар усталарыгар быһа холоон 2 тыһыныча киһиэхэ сөбүлэһиигэ, консультацияҕа көмөлөстүбүт. Биридэ сылдыбыт киһи кэлэ турар эбэтэр доһотторун, чугас дьонун аҕалар. 1997-98 сс. квартира сыаната орто доһуоттаах киһиэхэ ылынымтыа этэ. 1999 сылтан үрдээн барбыта. Бастакытын, биричиннэтэ — дьон харчыламмытыгар, атыылаһааччы ахсаана элбээбитигэр, атыыланар квартира аҕылаабытыгар. Кэлин олоорор дьизэ сертификата баар буолла. Президент кредит көрөн хамсаабат баайга ИДМ сертификата уонна халаан ууту-

тан эмсэҕэлээбиттэргэ сертификат бэриллэр. Иккис биричиннэ — урут дьон хаппытаалы уурдарар этэ, холобур долларга. Ити быһыы-майгы уларыйда, ким ордор харчытын хамсаабат баайга угар. Үсүһүнэн, олоорор дьизэ фондатыгар объекттары тутуу аччаата, быгаарда, уочарат үһүн. Дьон «спальной» оройуону ордорор, ол эбэтэр уулусаны туораабакка оскуола, детсад, маҕаһын кэккэлээх тураллар. Ол курдук 69 квартал — Сайсарыттан «Найрамдал» маҕаһыныҥа дьизэ оройуону: Октябрьскай, П. Алексеев, Дзержинскэй, Каландарашвили уулуссалара; 202 микрооройуону тала сатыыр. Кэксэ маҕаһыны аһыллан, квартиралара санаткы буолан кэлин аэропорт оройуонугар квартира үчүгүйдик атыыланар, — дьизэ фирма толоруулаах директора Сардаана Федоровна Иванова билиһиннэрэр. Кини этэринэн, 1-2 хостооххо наадыһы бэлиэтэнэр, онон квартира хамаҕатык барар эбит. Квартира сыаната 2000 с. күһүнүттэн халбанһыи илик. Үс-түөрт сылдьа-ыта дьыл кэминэн уларыйан иһэр этэ. Дьизэ сыаната төһө өрөмүөннээбиттэн, ханна баарыттан тутулуктанан. Куорат кыттыгыгар 20-30 бырыһыан түһэр. Кыһалаттан Табаҕа, Кирсобоутка да атыылаһаллар. Элитэй дьизэлэргэ наадыһы кытта баар, төлөбүр 1,5-2 мөл. солк. тэннэһэр. Аны 4 хостоох квартираны коммунальнай өнгө үрдүгүнэн 1-2 хостооххо бытарыта сатыыллар. Холобур, 600 тыһ. солк. 4 хостоох КПД-ны 450 тыһ. солк. 2 хостоох КПД-га атастаһаллар. Ордубут 150 тыһ. солк. 1 хостоох толору хааччылыылаах мас квартираны булуохтарын сөп. Бири хостоох квартира 1 кв. м. сыаната 4 хостооһор быдан ыраахан. Маныаха атыылаан баран атыылаһар ордук дьизэ эмиз сүбэлииллэр. — Хас биридии киһиэхэ сөптөөх варианы кини ирдэбилиттэн тутулуктанан булабыт. Холобур, бири да күн иһинэн эбэтэр 1-1,5 ый. Докумуону оноруу, толоруу 1-2 күн устата түргэнник барар. Нолуок инспекциятын, БТИ-ны, мэрия эппикэлээһингэ специалистарын кытта үлэлэһиит. Риэлторскай тэрилтэлэр ортолоругар улахан күрөстэһии суох, син бири хайабыт эрэ бэйэтигэр идэтиийиллээх, онон сыһан үчүгэй. Приватизацияҕа бутуурдаах боппуоростарга сүбэлиибит, туох баар ирдэбиллэр докумуону толоробут. Дьизэ хаһаайына бири кэлим госреестргэ киирэр. Итини барытын киллэрэн туран приватизация 10-15 хонукка ыгытыллар. Саҥа дьыл иһинэ сурах тарҕаммыта, ипотека киирбитинэн хас биридии кв. м. төлөбүрдээх буолар дьизэ үгүс киһи приватизациялаппыта. Сүннүһүнэн үс ыйга 40-ча квартираҕа докумуон онгоһуллар. Билигин улуустартан халаан ууттунан эмсэҕэлээбит сертификаттаах дьон кэлэн эрэр. Кинилэргэ быһаарар, өйдөтөр үлэ ситэ ытытылыбат буолан, ыарыҕаталлар. РФ Госстройун быһаарытынан 1 кв. м. 6 тыһ. солк. быһылыбыт. Холобур, 4-5 өрлөөх ыал 4 хостоох КПД-ны ылыан баҕардын. Ити квартира кээмэйэ — 72 кв. м. Ол аата сертификатынан 432 тыһ. солк. суумаҕа тэннэһэр. Оттон туһааннаах квартира дьингэч сыаната быдан ыраахан буоларынан сөп түбэһиит. Оччоҕо сертификат сууматынан мас дьизэ ыларга күһэллэр. Дьизэ кэргэн боппуороһу быһаарсарыгар эрийи көрсөр, илиитигэр кумааһылаах эрэ буоллаҕа. 1998-99 сс. Алдан улуһунтан кэлбит дьонно арыый судургу этэ, бюджеттан харчы тутта аһарылыбыта. Билигин харчы РФ Үбүн министриэтибэттигэр кэлэ илик, онон төлөбүр бэрээдэгэ уустук. Кырдык тылга олоһуран бэриллэн, атыылаһыны дуоҕабара баттанар түгэнигэр эрэ, федеральнай бюджет харчыны биридэ ытар. Ол аата квартираны атыылааччы харчытын кэтэһэргэ күһэллэр. Онон бииһи сертификаттаах дьонно көмөлөһүөхпүтүн баҕарыбыт. Улуустарынан дуоҕабары дьаһалтанан кииннээн

түһэрэллэрэ буоллар. Аны сертификат болдьоһо хаарчактаах, сүтэр кыахтаах. Алдан киһиэ 1 сыллаах этэ. Харчыга дьининэн кэлиэ, ол эрэри техникескэй өтгө үһүн — 2,5 ый курдуга мунаахсытар. 1998-99 сс. Үп министриэтибэтэ бири да сөбүлэһиини тохтоото, атыылыыр дьон харчыларын ылытытара. Бииһи нэһилиэнньэ туһугар, аплбыннапаттарын, муна-тэнэ сылдыбаттарын туһугар кыһаллабыт, сыһа-халты барбатын иһин үлэлиибит. Кинилэр итэҕэллэрин ылытыт дири бырааптаахпыт, үгүс киһи махта-нар. Олоорор дьизэ ылыы — саамай тын боппуорос табыллыбатаһына онтон сылтан өлөөччү да баар. Сорох киһиэхэ билбэтинэн ГРЭС оройуонун наһаа үчүгэй дьизэ хайгыахтара, тымныы дьизэ сылаас диэхтэрэ. Дьизэ атыытын ырыынага төһөнөн сайдар да сөччон албыннааһын тэнийиэн сөп. Ол иһин бэрэбиэркэлиир, регистрация, учуот ытар булгуччулаах, — дьизэ тутуах специалист Светлана Семеновна Корякина иһитиннэрэр. Кэнники кэмгэ чааһынай дьизэ ылыы олус элбээбит, маныаха Сир кодекса, дойдуга сир статуһа үрдээбитэ сабыдыллаах. Нэһилиэнньэ уларыйыны-тэлэрийиини билэр, ылынар. Сорох киһи икки хостоох квартира онугар сирдээх чааһынай дьизэ талыа. Киинтэн иттииллээх, газтаах чааһынай дьизэ 300-400 тыһ. солк., буруус дьизэ — 500 тыһ. солк. сыаналанар. Ити сир кээмэйиттэн, ууттан, газтан тутулуктаах. Коттеджтар 1 мөл. солк. сыаналаналлар. Даачаны Хатын Үрэххэ, Бүлүү, Маҕан трассатыгар 100 тыһ. солк. иһинэн булуохха сөп, ситэриллибэтэх, орто туруктаах — 25-30 тыһ. солк. Сөргөлээххэ, Покровскай тракт аттыгар 150 тыһ. солк. үөһээ суумаҕа сыаналанар. Билигин кыһынны өттүгэр гараһы ылыы саҕаламмыт, күнгө 1-дии гараж барар. Сыана атын регионнардааҕар үрдүк. Санкт-Петербурга кытта тэннииллэр. Табаар дойдуга барыта доллар эквиваленнаах. Дьизэ атыытын ырыынагы сайыннаран инниттэн, биллэн турар, тутуу барыан, сайдыан наада. Билигин ипотека, долевоу ныма киирэн квартиралар сыһыа босхолоноохтара. «ВДВ-недвижимость» хайсыхатын кэргэтин улуустарга тахсар, хабар сорукутаах. Ити курдук үлэлэрин салгыы сайыннараллар. Фирма Ленин проспектын 44 №гэр 13 офиска (тел. 25-31-02, 25-49-15) «Туймаада» маҕаһын утары баар. Куорат киһиэ буолан табыгастаах миэстэҕэ турар. Онон күнгэ сүүсчэкэ киһи араас наадатын быһаарса сылдыар. Дьэ, аны нэһилиэнньэ саамай наадыһар иһитиннэриин кытта билиһиннэрэбит. Ол курдук Дьокуускайга квартира сыаната бүгүнгү күнгэ манньк туруктаах (тыһ. солк.):

Матырыяал ч/б, мас	1 хостоох 60-80	2 хос-х 100-120	3 хос-х 150	4 хос-х —
толору хааччылыылаах мас	140-150	170	200-220	400
кирпиччэ, блок (хрущевка)	230-250	300-350	350-400	—
КПД	300-330	430-470	550-600	600
тупсарыллыбыт былаанынан				
112 серия	380-420	550-600	700 үөһэ	900 үөһэ

Түөрт хостоох ч/б, хрущевка сүннүһүнэн суох. Толору хааччылыылаах мас дьизэ Широких-Полянскай уулуссатыгар баар. Тупсарыллыбыт 112 сериялаах квартира 80- сыллар бүтүүлэриттэн тутуллар. Итинник 3-4 хостоох квартираны уонна 1 хостоох ч/б булар кырыымчык.

